

ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ТВОРІВ ТА ПОСЛАНЬ ЄПИСКОПА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ ГРИГОРІЯ ХОМИШИНА ТА ЇХ СОЦІАЛЬНИЙ ВПЛИВ

Андрухів Іван Арсенович,
*аспірант кафедри всесвітньої історії
та релігієзнавства
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
andruxhiv.gon1993@gmail.com
orcid.org/0000-0001-8701-5819*

У статті здійснено спробу історичного аналізу окремих пастирських листів та послань єпископа Греко-Католицької Церкви (далі – ГКЦ) на Галичині написаних та оприлюднених у першій половині XX століття, а саме: «Пастирського листа Григорія Хомишина єпископа Станіславівського до кліру єпархії Станіславівської про візантійство»; «Пастирського листа Григорія Хомишина єпископа Станіславівського до людей доброї волі про політичне становище українського народу в польській державі»; «Відозву до всесесного духовенства Станіславівської єпархії про пресу як дуже важливу зброю нинішньої доби»; Листа на тему: «Українська проблема»; «Пастирського листа Григорія Хомишина єпископа Станіславівського до духовенства і вірних Станіславівської єпархії про грозу духовної руйни»; Пастирського листа Григорія Хомишина єпископа Станіславівського до кліру та вірних Станіславівської єпархії про Католицьку акцію та Пастирського листа Григорія Хомишина єпископа Станіславівського до духовенства Станіславівської єпархії «Національна чи об’явлена віра або розвал чи шлях творчості».

Мета роботи полягає в здійсненні історичного аналізу творів та послань єпископа Греко-Католицької Церкви Григорія Хомишина, зокрема, їх ідейного змісту, контексту створення, а також визначення їхнього впливу на соціальне та релігійне життя українського суспільства. **Методологія** дослідження спирається на принципи: історико-біографічний метод та контент-аналіз, порівняльний аналіз, соціологічний метод, джерелознавчий аналіз тощо. **Результат** дослідження полягає в тому, що проблематика вивчення літературної спадщини цього духовного лідера полягає в тому щоб оцінити не тільки релігійні, але й соціальні аспекти його діяльності. Григорій Хомишин зіграв ключову роль у зміцненні всієї Української греко-католицької Церкви, сприяючи формуванню її ідентичності на тлі складних суспільно-політичних умов того часу та й сьогодення. **Науковий висновок** полягає в тому, що особлива увага приділяється аналізу його впливу на соціальні процеси в Галичині, зокрема на розвиток освіти, соціальну справедливість та національне відродження. Адже Хомишин активно закликав до морального і духовного вдосконалення, що мало вагомий вплив на суспільну свідомість українців. Його твори розглядаються як важливий чинник у формуванні національної самосвідомості та підтримці українського державотворення.

Ключові слова: авторитет, влади́ка, розгляд, листи, моральність.

HISTORICAL ANALYSIS OF THE WORKS AND MESSAGES OF THE BISHOP OF THE GREEK CATHOLIC CHURCH HRYHORI KHOMYSHYN AND THEIR SOCIAL IMPACT

Andruhiv Ivan Arsenovych,
*Postgraduate Student at the Department
of World History and Religious Studies
Ternopil Volodymyr Hnatiuk
National Pedagogical University
andruxhiv.gon@i.ua
orcid.org/0000-0001-8701-5819*

The article attempts a historical analysis of individual pastoral letters and messages of the bishop of the Greek Catholic Church (hereinafter – GCC) in Galicia written and made public in the first half of the 20th century, namely: “Pastoral letter of Hryhori Khomyshyn, bishop of Stanislavivsk to the clergy of the Stanislavivsk diocese about Byzantium”; “Pastoral letter of Hryhoriy Khomyshyn, Bishop of Stanislavivskiy, to people of good will about the political situation of the Ukrainian people in the Polish state”; “An appeal to the venerable clergy of the Stanislaviv Diocese about the press as a very important weapon of the present age”; Letters on the topic: “Ukrainian problem”; “Pastoral letter of Grigory Khomyshyn, bishop of Stanislaviv to the clergy and faithful of the Stanislaviv eparchy about the storm of spiritual ruin”; Pastoral letter of Bishop Hryhoriy Khomyshyn of Stanislavivskiy to the clergy and faithful of the Stanislaviv

Diocese about the Catholic Action and Pastoral Letter of Bishop Hryhori Khomyshyn of Stanislavivskiy to the clergy of the Stanislavivskiy Diocese “National or Revealed Faith or Collapse or Way of Creativity”.

The purpose of the work is to carry out a historical analysis of the works and messages of the bishop of the Greek-Catholic Church Hryhori Khomyshyn, in particular, their ideological content, the context of creation, as well as determining their impact on the social and religious life of Ukrainian society. The research **methodology** is based on the principles: historical-biographical method and content analysis, comparative analysis, sociological method, source analysis, etc. **The result** of the research is that the problem of studying the literary heritage of this spiritual leader is to evaluate not only the religious, but also the social aspects of his activity. Hryhoriy Khomyshyn played a key role in strengthening the entire Ukrainian Greek Catholic Church, contributing to the formation of its identity against the background of the complex social and political conditions of that time and today. The scientific **conclusion** is that special attention is paid to the analysis of its impact on social processes in Galicia, in particular on the development of education, social justice and national revival. After all, Khomyshyn actively called for moral and spiritual improvement, which had a significant impact on the public consciousness of Ukrainians. His works are considered an important factor in the formation of national self-awareness and the support of Ukrainian statehood.

Key words: authority, bishop, consideration, letters, morality.

1. Вступ

Серйозні виклики сьогодення в галузі філософії, педагогіки, психології спонукають проводити численні незаангажовані дослідження різних філософських бачень та вчень відомих світочів як сьогодення так і минулих епох. Варто погодитись із думкою, що «питання особового персоналізму української нації займає чільне місце в наукових пошуках як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників» (Жук, 2021: 14). Тематика інтерпретації давно забутих широкому загалу листів та послань відомих людей є доволі популярною, адже розкриття їх змісту дає можливість надати потрібні рекомендації для наступних поколінь у різних сферах життя. Саме тому задля практичного втілення всіх авторитетних настанов та поучень важливо окреслити та інтерпретувати їх для широкого загалу через науковий апарат.

В цьому контексті не можна піддавати сумнівам масштабний внесок у розвиток суспільства з боку духовних лідерів. Вони, ревно піклуючись про справи церковні, на рівні з державними діячами також дбали про суспільний добробут народу. А їхні цінні настанови не оминали жодну із галузей розвитку суспільного буття. Серед них шануємо імена праведників митрополита А. Шептицького, патріархів Й. Сліпого та Л. Гузара, блаженного священномученика Миколая Чарнецького (Мельничук, Жук, 2023: 136–140), духовні настанови якого стали предметом досліджень прикарпатських науковців А. Жука та В. Мельничука (Мельничук, Жук, 2023: 163–181), та інших ісповідників віри. Не буде помилкою, якщо до цих імен додати особу єпископа Станіславівського (нині – Івано-Франківськ) Греко-Католицької Церкви – владика Григорія Хомишина (1867–1945) (Жук, Делятинський, 2021: 608). Його беззаперечний авторитет та пастирська мудрість золотим пером лягли на авторських сторінках послань та документів, окремі з яких становлять предмет даної наукової розвідки та які являються не дослідженою областю в історичній галузі.

До основних досліджень використаних у цій науковій розвідці відносяться безпосередньо листи, послання та відозви єпископа Станіславівської єпархії греко-католицької Церкви Григорія Хомишина написані в першій половині ХХ століття (Творча спадщина о. Г. Хомишина), що мали вплив на розвиток суспільно-політичної думки серед українського суспільства. Допоміжну частину джерел становлять праці згадуваних вище Жука А., Мельничука В., а також Єгрешія О. (Єгрешій, 2006: 33–39), А. Черемського, котрий виступає упорядником численних послань єпископа Хомишина.

Метою даної статті є здійснити історичний аналіз окремих творів та послань єпископа Греко-Католицької Церкви Григорія Хомишина, зокрема їхнього змісту, контексту та впливу. Особлива увага приділяється соціально-філософським аспектам цих творів, а також їхньому внеску у формування соціальної думки та релігійної ідентичності в Україні. Завданням є виявити, як ідеї та вчення Григорія Хомишина вплинули на суспільство, релігійні практики та культурний розвиток суспільства, а також оцінити їхню актуальність та значущість у сучасному контексті для молодого покоління студентів й усіх зацікавлених.

2. Пастирський лист Григорія Хомишина про византійство (мовою оригіналу – А.І.)

Церква Христова та її постулати в справах віри й моралі зазнавали чималих впливів з боку як і світської влади так і модерністських настроїв серед духовенства. Великий розкол 1054 р. вніс свої радикальні корективи в цілісність вселенської Церкви. Про ці та інші небезпеки для єдності вселенського християнства і пише єпископ Григорій Хомишин у листі скерованому духовенству Станіславівської єпархії ГКЦ, написаному в с. Фитьків 23 березня 1931 р., даючи духовні місії місцевим жителям (Пастирський лист Григорія Хомишина Єпископа Станіславівського до Клира Єпархії Станіславівської про византійство, 1931).

Владика Григорій Хомишин у листі про візантійство інтерпретує філософські впливи Сходу та занурюється в причини поширення візантійського духу на християнських теренах. Візантійський дух, на думку єпископа, набрав не тих обрисів, що притаманні справжній християнській вірі. Формальність обряду Візантійська Церква ставить на перше місце в духовній діяльності замість життя живою вірою (Пастирський лист Григорія Хомишина Єпископа Станіславівського до Клира Епархії Станіславівської про візантійство. 1931: 8), – зазначає владика. Ці чинники неабияк впливають на розвиток суспільної думки серед вірних та їх світосприйняття в контексті релігійної побожності.

В цьому листі ієрарх пасивно дорікає Східній Церкві за те, що вона піддалася світській владі та дозволила державним управлінням вмішуватися у внутрішні справи (*мовою оригіналу – А.І.*): *«Церква на Сході стала цілковитою рабинею світської влади, релігійне життя внутрішнє зовсім заумерло, а формальність обрядова прибрала значінє немов догмату...»* (Пастирський лист Григорія Хомишина Єпископа Станіславівського до Клира Епархії Станіславівської про візантійство. 1931: 8). Такий історичний розвиток подій глибоко турбував владика Хомишина, котрий співпереживав за феномен Церкви, як живої інституції, що позитивно впливає на погляди, рішення та суспільний устрій українського народу.

В цьому листі єпископ вперше вживає терміну «російське візантійство» та підкреслює немочі російської Церкви. Немовби маючи пророчий дар, владика ще сто років тому, зауважує, що трагічна доля росії є неминучим фактом, адже її духовність далека від правдивої віри: *«І тому на верненє теперішньої Росії дуже тяжке... Треба ще много покути з боку Росії, щоби там перестав шалити большевизм, а відтак щоби Росія могла повернутись»* (Пастирський лист Григорія Хомишина Єпископа Станіславівського до Клира Епархії Станіславівської про візантійство. 1931: 8) – кардинально наголошує автор листа.

Отож, даний пастирський лист Григорія Хомишина, ймовірно, спрямований на поглиблення розуміння візантійських традицій серед духовенства єпархії та надання їм конкретних вказівок щодо їхнього застосування, а радше застереження від проникнення у пастирській практиці. Будучи ревним католиком владика поширює латинські наративи виключно в єдності з Папою Римським.

3. Пастирський лист Григорія Хомишина до людей доброї волі про політичне положенє українського народу в польській державі (*мовою оригіналу – А.І.*)

Доля українського народу та Соборності держави не була байдужою для владика Григорія Хомишина. Його хвилювали та насторожували

ті державні перевороти й події, яких він ставав свідком разом із своїм побожним людом. Загальновідомим фактом є те, що після Першої світової війни та польсько-української війни 1918–1919 років, Галичина увійшла до складу Польщі згідно з умовами Ризького мирного договору 1921 року. Тому територія Станіславівської єпархії ГКЦ ще довгий час залишалася частиною Другої Речі Посполитої, однак Католицька Церква мала користуватися повною свободою (Єгрешій, 2006: 52–53). З огляду на це 23 лютого 1931 р. в перший день Великого посту світ побачив лист єпископа Станіславівського Григорія Хомишина до людей доброї волі про політичне становище українського народу в польській державі (Пастирський лист Григорія Хомишина Єпископа Станіславівського до людей доброї волі про політичне положенє українського народу в польській державі, 1931).

Основним завданням цього послання є підтримати українців у вірі в незалежну Соборну державу. Маємо визнати, що на початку своїх рефлексій єпископ визнає слабкість України в державотворчій місії, опираючись на слабку основу та «духовну анемію» тодішнього українського народу (Пастирський лист Григорія Хомишина Єпископа Станіславівського до людей доброї волі про політичне положенє українського народу в польській державі. 1931: 4). Факт втрати власної держави владика називає не як інакше, а тільки Божим допустом і закликає чужу владу (*польську – І.А.*) прийняти та підкоритися її праву. Негативне ж становище проти польської влади не відповідає, на думку єпископа, ані законам природнім, ані законам віри чи моралі, а тільки приносить для українців шкоду та великі збитки (Пастирський лист Григорія Хомишина Єпископа Станіславівського до людей доброї волі про політичне положенє українського народу в польській державі. 1931: 6–7).

Рівночасно у цьому посланні владика засуджує будь які аморальні вчинки чи саботажі молодіжних організацій, навіть з благим патріотичним наміром, називаючи неетичними. Таким чином, єпископ закликає зберігати суспільний спокій та «холодний» розум, що, на наше переконання, є основою будь якої етичної філософської категорії в державотворчих тенденціях. Поруч з цим, автор листа, визнає прискіпливу поведінку з боку польської влади щодо діяльності української Церкви на теренах Галичини. Наприклад, заснування т. з. «захоронок» для навчання дітей дозволено, але польський уряд ставиться до цієї благородної справи дуже прискіпливо та перешкоджає повноцінній діяльності. Ясна річ, що жодні кошти на ці ініціативи та інші суспільно затребувані проекти поляками не виділяються (Пастирський лист Григорія Хомишина Єпископа Станіславівського до

людей доброї волі про політичне положення українського народу в польській державі, 1931: 12).

Ще багато прикладів можна надати в цьому контексті бачення державної політики очима діючого єпископа Станіслава, однак варто наголосити, що у цьому листі автор, не зважаючи на свої пролатинські релігійні погляди, закликає українців стояти на сторожі своєї державності, не дати іншій владі повноцінного права керувати ними та відстоювати свої інтереси на всіх рівнях суспільно-політичного процесу.

4. Пастирський лист Григорія Хомишина про католицьку акцію (мовою оригіналу – А.І.)

Вже із самої назви даного листа можна побачити, що єпископ Григорій Хомишин веде мову про непересічний здвиг, який мав місце в цілому світі на початку ХХ століття. Католицька акція, як активний рух мирян у Римо-католицькій церкві, спрямований на соціальну, політичну та культурну активність відповідно до принципів католицизму, не залишила осторонь і українське духовенство на чолі з єпископами. Цей рух був заснований на початку ХХ століття ще за папи Лева XIII та отримав значний розвиток і підтримку від пап Пія X і Пія XI. Єпископ докладно пояснює ціль та значення католицької акції для суспільства, зокрема українського. Він чітко дає зрозуміти різницю між рухом, що має назву Католицька акція та змістом релігійної акції. В першій, на думку єпископа, наявні учасники широкого загалу який представляють світські католики, а до другої натомість входять лише священнослужителі (Пастирський лист Григорія Хомишина Єпископа Станіславівського до Клира і Вірних Станіславівської Епархії про католицьку акцію, 1934).

Окрім того єпископ зазначає, що явище католицької акції не є новим, адже бере свій початок ще від апостолів та їх учнів, котрі мали на меті запровадити зміни в соціальній та культурній площині життя суспільства відповідно до науки Христової: «*Сосипатр, Арістарх, Секунд, Гай, Тихик, Трофим, (Діян. 20: 4), Ераст, Кварт (Рим. 16: 23), Стефанинова родина, Фортунат (1 Кор. 16: 17.) і многи інші, котрі в проповіданню Євангелія працювали з ап. Павлом*» (Пастирський лист Григорія Хомишина Єпископа Станіславівського до Клира і Вірних Станіславівської Епархії про католицьку акцію, 1934: 41).

Надаючи католицькій акції великої ваги, Григорій Хомишин зазначає, що плоди цього руху повинні з'являтися у співпраці усіх економічних організацій, що діють на території епархії. Адже економіка держави залежить від діяльності навіть найдрібніших спілок чи фондаций. З цього випливає, що духовний лідер зовсім не відкидав значущість підприємництва та бізнесу в контексті розвитку Церкви та суспільства загалом

(Пастирський лист Григорія Хомишина Єпископа Станіславівського до Клира і Вірних Станіславівської Епархії про католицьку акцію, 1934: 47).

Під дією Католицької акції в Україні владики перш за все розуміє допомогу бідним, підтримку благодійних організацій, участь у соціальних проєктах, організацію шкіл, курсів, семінарів, спрямованих на освіту мирян у дусі католицької віри, а також підтримку мистецтва, літератури, музики, які відображають католицькі цінності зокрема. У політичному житті пропагандисти католицької акції мають займатися просуванням законодавства, що відповідає католицьким принципам. На основі вище сказаного можна стверджувати, що Католицька акція, зі слів єпископа Григорія Хомишина, підкреслювала важливість активної участі мирян у житті Церкви та суспільства, і сприяла їхній інтеграції у різні сфери суспільного життя, базуючись на моральних і етичних принципах католицького вчення.

5. Пастирський лист Григорія Хомишина – Національна чи об'явлена віра або розвал чи шлях творчості (мовою оригіналу – А.І.)

Продовжуючи роздуми про поширення Католицької акції на теренах Станіславівської епархії ГКЦ та усієї Галичини єпископ Григорій Хомишин звертає увагу духовенства на вимір віри, яку вони проповідують і якою живуть. Владика робить порівняння віри національного значення з вірою на основі Божого Об'явлення. Його наукові погляди знаходять консенсус в успішному посереднику та зброї в боротьбі проти духовної темряви й нападів на Церкву – Католицькій акції, яка за свою основну переслідувану ціль має оборону релігійних і моральних засад, розвиток здорового та прибуткового суспільного руху для відновлення католицького життя в кожній родині та суспільстві загалом (Пастирський лист Григорія Хомишина Єпископа Станіславівського до духовенства Станіславівської Епархії Національна чи об'явлена віра або розвал чи шлях творчості, 1935: 21).

У цьому посланні, написаному 22 липня 1935 р. в містечку Богородчани на Прикарпатті, єпископ висловлює своє занепокоєння щодо активного поширення т. з. національної віри, котра перманентно проголошується різного роду гаслами та закликами із уст світських патріотів, що надто перейнялися релігійною формою поширення власних політичних інтересів.

Духовний пастир закликає священників та вірних бути вкрай обережними з такими «подвижниками національної віри», які одноголосно твердять про те, що необхідність в церковних організаціях та установах зникла, бо наявні світські установи. Священники повинні бути пильними у виконанні своїх обов'язків в дусі правдивої Христової віри

та не залежати від жодної національної думки чи вигідної пропозиції.

Зі змісту листа також видно, що владика Хомишин не тільки не заперечує існування світських установ, де б плекалася католицька віра, але й підтримує таку суспільну комерційну діяльність, як вкрай необхідну для громадян (наприклад заснування в межах парафії читальнь «Скала»). Однак, він передбачає, що будь яка така організація може бути далекою від справжніх моральних ідеалів. Саме тому світські установи не можуть бути альтернативою Божому храму чи будь якій іншій духовній інституції (Пастирський лист Григорія Хомишина Єпископа Станиславівського до духовенства Станиславівської Епархії Національна чи об'явлена віра або розвал чи шлях творчості, 1935: 23–24).

Беручи до уваги вище наведені фактори додається, що цей пастирський лист був вдалою спробою єпископа Григорія Хомишина торкнутися не тільки потреби людини першої половини ХХ ст., але й дати відповіді на сучасні виклики та наголосити на необхідності збереження як і правдивої віри так і національної ідентичності через творчий і зважений підхід до душпастирської діяльності.

6. Пастирський лист Григорія Хомишина про грозу духовної руїни (мовою оригіналу – А.І.)

Дане послання написано 2 лютого 1933 р. в містечку Богородчани. Варто зазначити, що поруч з актуальними суспільно-політичними проблемами, які входять в сферу зацікавлення Григорія Хомишина, він не забуває про основну місію Церкви – провадити душі до Царства Небесного. На цьому нелегкому шляху трапляються різні перешкоди, котрі кладуть під загрозу не тільки духовність, але й моральні засади громадян.

Аналізуючи буття української нації, владика підкреслює, що не одне століття український народ терпить наругу та безліч утисків від чужоземців. Інші нації та народи століттями зазіхають на цілісність та свободу українців, здобути кров'ю та потом. Однак, поміж тих кривдників, які намагаються злочинним способом забрати «українське тіло», єпископ додає ще більших злодіїв – тих, котрі зазіхають на цілісність «української душі» та завдають їй духовної шкоди. Тут духовний лідер має на увазі різноманітних вороже налаштованих релігійних сектантів та всілякі безбожницькі організації.

До релігійних сект, котрі швидко поширюються та мають неабиякий філософський вплив на суспільство, владика відносить протестантів (лютеран, кальвіністів та ін.), суботників, методистів, анабаптистів, п'ятидесятників та ін., котрі відійшли від правдивої віри шляхом відмежування від Католицької Церкви. Єпископ стверджує, що

ці філософсько-релігійні течії проникли в Україну за допомогою добре проплачених агентів. Країною звідки бере початок рух вище наведених сект владика вважає Америку.

Такі релігійні течії, на думку єпископа, стають причиною духовної руїни на Галичині, адже місцеві жителі, вельми наділені почуттям довіри, часто піддаються під фальшивий вплив таких псевдо проповідників. Останні ж використовують маніпулятивні методи в своїй діяльності, а саме: багато фальшиво обіцяють, дають хабарі, використовують засоби гіпнозу тощо. Все заради однієї мети – знищити правдиву віру в душах українців і моральність серед цілого українського народу (Пастирський лист Григорія Хомишина Єпископа Станиславівського до духовенства і Вірних Станиславівської Епархії про грозу духовної руїни, 1933: 4–6). Як підтвердження жалюгідності такого явища, співбрат владика Григорія у єпископстві, Глава УГКЦ світлої пам'яті Любомир Гузар на поч. ХХІ ст. сказав такі слова: «*Основна проблема України – це моральна деградація, а все інше – наслідки*». Єпископ Станиславівський добре розумів це ще на початку ХХ ст.

7. Відозва до Всечесного духовенства о пресі як дуже важній збруї нинішньої доби (мовою оригіналу – А.І.)

Безперечно, що засоби масової інформації (далі – ЗМІ) у різних формах та видах є невід'ємною частиною сучасного суспільства, впливаючи на його розвиток та функціонування через інформаційне забезпечення, освітню діяльність, розваги чи контроль за владою. Ясна річ, що цю функцію ЗМІ виконували і в минулі століття, хоча можливо і не мали такого колосального впливу через відсутність стрімкого технічного прогресу (відсутність телефонів, гаджетів, комп'ютерів тощо).

На початку ХХ століття одним з найпопулярніших форм ЗМІ однозначно була друкована преса та часописи, зміст яких охоплював та передавав інформацію з майже усіх ділянок суспільного життя. Преса писала про політичні справи, закони, літературу та мистецтво, освіту та релігію тощо. Зважаючи на це, єпископ Григорій Хомишин погоджується з тим фактом, що значення преси в модерній культурі є надзвичайно великим. Владика наголошує, що ЗМІ впливають на формування громадської думки щодо різних питань через коментарі, аналітичні статті та редакційні матеріали. Вони можуть сприяти дебатам і дискусіям, надаючи платформу для вираження різних точок зору, зокрема в релігійній площині.

Проте чому ж владика називає пресу зброєю тодішньої доби? Очевидно, основною причиною такої характеристики є її вражаючий вплив на суспільну думку. Українське філософське прислів'я голосить: «Словом можна вилікувати

та словом можна вбити». Тому єпископ застерігає обережно поводитись із інформацією отриманою з різних газет та часописів, зокрема політичного характеру: «Головно політична преса гіпнотизує розум, а демон брехні діє настільки довго, поки читач чужий погляд не почне вважати своїм власним... Так лиха преса діє, як алкоголь, як пошесть» (Хомишин, 1931: 5).

З огляду на це, Григорій Хомишин з висоти свого духовного авторитету повчає душпастирів та побожний народ бути обачними та не піддавати сумнівам великий вплив друкованого слова. Священників особливо повчає бути пильними та покладає на них відповідальність за поширення будь якої преси на довірених їм парафіях. Адже від того, що читатимуть люди буде формуватися їх духовний розвиток та світобачення.

Окрім цього автор відозви до найголовніших обов'язків місцевих настоятелів парафіяльних спільнот відносить боротьбу з лихою, безбожною та нейтральною літературою й підтримку корисної преси в селах єпархії, керуючись наступними засадами:

1. На проповідях та катехизаціях наголошувати, що кожна родина має читати побожну католицьку літературу;

2. Свідомим католикам не дозволяється підтримувати та читати ті листи й газети в яких очорнюють Церкву та духовенство, піддають висміюванню наказів Апостольської Столиці та Єпископату, подають читачам безглузді скандали та сенсації, пропагують розділ держави та Церкви, цивільні шлюби та розлучення, ігнорують суспільну й добродійну діяльність Церкви тощо;

3. Не допускати реалізацію антирелігійної та нейтральної преси в якій криється ворожнеча;

4. Заборонити читати не пристойні листи та часописи, а душпастирі повинні чітко знати, яка література поширюється на тій чи іншій парафії довірених їм, щоб запобігти укоріненню зла;

5. Якщо виявилось, що хтось став жертвою поганої преси, то священник повинен налагодити особистий контакт з таким читачем та докласти усіх зусиль щоб відвернути його розум від цього;

6. На завершення підкреслюється, що кожен душпастир задля суспільного добра повинен займатися пропагандою добрих рукописів та книг шляхом всілякого розповсюдження у широкі маси (Хомишин, 1931: 10–11).

Таким чином, Григорій Хомишин розглядав пресу як зброю в ідеологічній боротьбі, підкреслюючи її здатність впливати на свідомість людей і змінювати суспільні настрої. Він підкреслював значення преси як потужного інструменту впливу на суспільство, про необхідність її використання в діяльності Церкви та про відповідальність за інформацію, яка поширюється через медіа. Хомишин закликав духовенство до активної участі у створенні та підтримці якісних церковних

рукописів, а також до захисту вірян від негативного інформаційного впливу.

8. Українська проблема (мовою оригіналу – A.I.)

На завершення цієї наукової розвідки в галузі соціально-філософських відносин звертаємо увагу на фундаментальну працю Станіславівського ієрарха Григорія Хомишина під назвою «Українська проблема». Адже саме вона підкреслює величну роль цього духовного провідника в історичному розвитку української нації та української Церкви. Дана наукова праця-послання розглядає комплекс питань, що стосуються національних, релігійних і соціально-політичних аспектів життя українського громадянина та послідовника Христової Церкви. Вона адресована як духовній, так і світській інтелігенції українського народу. Обговорення питань, пов'язаних з українською національною самосвідомістю та збереженням національної ідентичності в умовах іноземного панування та політичних змін відбувається в контексті характеристики позитивних і деструктивних форм націоналізму, про який владика пише в першій частині книги.

Між рядками порушено роль Церкви в підтримці національної ідентичності та культурних традицій та підкреслено важливість релігійної освіти і духовного розвитку українського народу. Окремо відображається взаємозв'язок між релігією і національним відродженням. Багато уваги приділяється врегулюванню життя білого та чорного духовенства. Говорячи про проблему авторитету владика аналізує соціально-економічні проблеми українського суспільства, таких як бідність, безробіття, освітні потреби тощо та подає шляхи виходу з них.

Добачається, що єпископ не лише описує виклики, які постали перед Україною, але доносить заклик до української інтелігенції, як духовної, так і світської, до активної участі в національному і церковному відродженні, рекомендуючи пропозиції щодо розвитку української національної і релігійної ідентичності для досягнення спільних цілей (Українська проблема, 1932). Проводячи паралель із сьогоденням можна сказати, що «подібно і сьогодні триває протистояння, в якому кожен громадянин не може перестати служити, а стояти на сторожі української державності своїми можливостями та покликанням: воювати, волонтерити, лікувати, жертвувати, молитися» (Мельничук, Жук, 2023: 140) тощо.

Таким чином, голосом автора ця праця включає глибокий аналіз тодішньої ситуації в Україні, як в церковній, так і в світській сферах, а також пропонує конкретні рішення і рекомендації для духовної і світської інтелігенції щодо покращення життя українського народу. Хомишин, як єпископ і впливовий церковний діяч, намагався через цю працю підкреслити важливість об'єднання зусиль для духовного і національного відродження України.

9. Висновки

Отож, історичний аналіз творів та послань єпископа Григорія Хомишина дозволяє зрозуміти його вагомий внесок у релігійне, соціальне та філософське життя України, а також оцінити його вплив на формування національної ідентичності та духовних цінностей українського народу. Перспектива подальших досліджень в даному напрямку доволі широка, адже більш глибокої інтерпретації потребують численні твори Григорія Хомишина, а саме: ґрунтовна праця єпископа під назвою «Українська проблема», котра може дати відповіді на питання

державотворення в сучасному дискурсі; книга «Два Царства», яка викликала неоднозначне сприйняття в середовищі української наукової еліти, а також послання про «Євхаристійний культ», про «Набожество до Найсвятішого Серця Господа нашого Ісуса Христа» та інші. Літературна спадщина Григорія Хомишина залишається актуальною. Його твори та послання продовжують бути важливим джерелом для вивчення історії Української Греко-Католицької Церкви, а також соціально-філософських та політичних аспектів українського життя у першій половині ХХ століття.

Література:

1. Єгрешій О., Єпископ Григорій Хомишин. Портрет релігійно-церковного і громадсько-політичного діяча. Івано-Франківськ. 2006. 168 с.
2. Жук А., Патріотично-повчальні мотиви в гоміліях єпископа Української греко-католицької Церкви Михайла Сабриги. *Освітні обрії*. № 2 (53), Івано-Франківськ. 2021. С. 14–17. <https://doi.org/10.15330/obrii.53.2.17-17>
3. Жук А., Делятинський Р., Ієрархія Станиславівської (Івано-Франківської) єпархії у часи підпілля Української греко-католицької Церкви (1946-1989 рр.). *Грааль науки*. 2021. Вип. 2–3, С. 607-609. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.02.04.2021.127>
4. Мельничук В., Жук А., «Духовні настанови для молоді Миколи Чарнецького: мета, принципи та їх філософські аспекти», *Multiversum. Філософський альманах*. 2023. Вип. 2 (1). С. 163–181. <https://doi.org/10.35423/2078-8142.2023.2.1.10>
5. Мельничук В., Жук А., «Єпископ Миколай Чарнецький: мученик за віру та жертва російських концтаборів (в світлі питання російсько-української війни)», *Літопис Волині*. 2023. Вип. 28. С. 136–140. <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2023.28.18>
6. Пастирський лист Григорія Хомишина Єпископа Станиславівського до Клира Єпархії Станиславівської про византиїство. 1931. Станиславів. 40 с. URL: https://homyshyn.te.ua/wp-content/uploads/2020/04/Pastyrskiy_lyst_do_dukhovenstva_Stanyslavivskoi_ieparkhii_pro_vyzantiistvo.pdf (дата звернення: 09.08.2024).
7. Пастирський лист Григорія Хомишина Єпископа Станиславівського до людей доброї волі про політичне положення українського народу в польській державі. 1931. Станиславів. 35 с. URL: https://homyshyn.te.ua/wp-content/uploads/2020/04/Pastyrske_poslannia_pro_politychne_polozhennia_ukrainskoho_narodu.pdf (дата звернення: 09.08.2024).
8. Пастирський лист Григорія Хомишина Єпископа Станиславівського до Клира і Вірних Станиславівської Єпархії про католицьку акцію. 1934. Станиславів. 60 с. URL: https://homyshyn.te.ua/wp-content/uploads/2020/04/Pastyrskiy_lyst_pro_Katolytsku_aktsiiu.pdf (дата звернення: 09.08.2024).
9. Пастирський лист Григорія Хомишина Єпископа Станиславівського до духовенства Станиславівської Єпархії Національна чи об'явлена віра або розвал чи шлях творчості. 1935. Станиславів. 27 с. URL: https://homyshyn.te.ua/wp-content/uploads/2020/04/Pastyrskiy_lyst_do_dukhovenstva_Stanyslavivskoi_ieparkhii_Natsionalna_chy_obiavlена_vira_abo_rozval_chi_shlyah_tvorchosti.pdf (дата звернення: 09.08.2024).
10. Пастирський лист Григорія Хомишина Єпископа Станиславівського до духовенства і Вірних Станиславівської Єпархії про грозу духовної руїни. 1933. Станиславів. 47 с. URL: https://homyshyn.te.ua/wp-content/uploads/2020/04/Pastyrskiy_lyst_Pro_zahrozu_dukhovnoi_ruiny.pdf (дата звернення: 09.08.2024).
11. Творча спадщина о. Г. Хомишина. URL: <http://surl.li/thyemn> (дата звернення: 09.08.2024).
12. Українська проблема. Написав для духовної і світської інтелігенції українського народу Григорій Хомишин Станиславівський Єпископ. Станиславів. 1932. 190 с. URL: https://homyshyn.te.ua/wp-content/uploads/2020/04/Ukrainska_problema.pdf (дата звернення: 09.08.2024).
13. Хомишин Г. Відозва до Всечесного духовенства Станиславівської Єпархії о пресі як дуже важній збруї нинішньої доби. Станиславів. 1931. 13 с. URL: https://homyshyn.te.ua/wp-content/uploads/2020/04/Vidozva_do_dukhovenstva_Stanyslavivskoi_ieparkhii_o_presi_iak_duzhe_vazhnii_zbrui_nynishnoi_doby.pdf (дата звернення: 09.08.2024).

References:

1. Yehreshij O., 2006. Yehyskop Hryhorij Khomyshyn. Portret relihijno-cerkovnoho i hromadsko-politychnoho diyacha [Bishop Hryhorij Khomyshyn. Portrait of a religious-ecclesiastical and public-political figure]. Ivano-Frankivsk. 168 s. [in Ukrainian].

2. Zhuk A., 2021. Patriotychno-povchalni motyvy v homiliyah yepyskopa Ukrayinskoyi hreko-katolyckoyi Cerkvy Myhajla Sabryhy [Patriotic and instructive motives in the homilies of the bishop of the Ukrainian Greek Catholic Church Mykhailo Sabryga]. *Osvitni obryi*. № 2 (53), Ivano-Frankivsk. 14–17. <https://doi.org/10.15330/obryi.53.2.17-17> [in Ukrainian].
3. Zhuk A., Delyatynskij R., 2021. Iyerarxiya Stanyslavivskoyi (Ivano-Frankivskoyi) yeparxiyi u chasy pidpillya Ukrayinskoyi hreko-katolyckoyi Cerkvy (1946-1989 rr.) [The hierarchy of the Stanislavivsk (Ivano-Frankivsk) eparchy during the underground Ukrainian Greek Catholic Church (1946–1989)]. *Hraal nauky*, (2-3), 607-609. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.02.04.2021.127> [in Ukrainian].
4. Melnychuk V., Zhuk A., 2023. “Duxovni nastanovy dlya molodi Mykoly Charneckoho: meta, pryncypy ta yix filosofski aspekty” [Mykola Charnetskyi’s spiritual guidance for youth: purpose, principles and their philosophical aspects]. *Multiversum. Filosofskij almanax*. Vyp. 2 (1). 163–181. <https://doi.org/10.35423/2078-8142.2023.2.1.10> [in Ukrainian].
5. Melnychuk V., Zhuk A., 2023. “Yepyskop Mykolaj Charneckyj: muchenyk za viru ta zhertva rosijskych konctaboriv (v svitli pytannya rosijsko-ukrayinskoyi vijny)» [Bishop Mykolai Charnetskyi: a martyr for the faith and a victim of Russian concentration camps (in the light of the issue of the Russian-Ukrainian war)]. *Litopys Volyni*, Vyp. 28. 136–140. <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2023.28.18> [in Ukrainian].
6. Pastyrskij lyst Hryhoriya Xomyshyna Epyskopa Stanyslavivskoho do Klyra Eparxiyi Stanyslavivskoyi pro vyzantystvo [Pastoral letter of Hryhoriy Khomyshyn, Bishop of Stanislavivsk, to the Clergy of the Stanislavivsk Diocese about Byzantium]. 1931. Stanyslaviv. 40 s. URL: https://homyshyn.te.ua/wp-content/uploads/2020/04/Pastyrskij_lyst_do_dukhovenstva_Stanylavivskoi_ieparkhii_pro_vyzantiistvo.pdf (Last accessed:09.08.2024) [in Ukrainian].
7. Pastyrskij lyst Hryhoriya Xomyshyna Epyskopa Stanyslavivskoho do lyudyj dobroyi voli pro politychne polozhenye ukrayinskoho narodu v polskij derzhavi [Pastoral letter of Hryhoriy Khomyshyn, Bishop of Stanislavivsk, to people of good will about the political situation of the Ukrainian people in the Polish state]. 1931. Stanyslaviv. 35 s. URL: https://homyshyn.te.ua/wp-content/uploads/2020/04/Pastyrske_poslannia_pro_politychne_polozhennia_ukrayinskoho_narodu.pdf (Last accessed:09.08.2024) [in Ukrainian].
8. Pastyrskij lyst Hryhoriya Xomyshyna Epyskopa Stanyslavivskoho do Klyra i Virnyx Stanyslavivskoyi Eparxiyi pro katolycku akciyu [Pastoral letter of Grigory Khomyshyn, Bishop of Stanislavivsk, to Klyr and the Faithful of the Stanislavivsk Diocese about the Catholic action]. 1934. Stanyslaviv. 60 s. URL: https://homyshyn.te.ua/wp-content/uploads/2020/04/Pastyrskij_lyst_pro_Katolycku_akciyu.pdf (Last accessed:09.08.2024) [in Ukrainian].
9. Pastyrskij lyst Hryhoriya Xomyshyna Epyskopa Stanyslavivskoho do duxovenstva Stanyslavivskoyi Eparxiyi Nacionalna chy obyavlena vira abo rozval chy shlyax tvorchosti [Pastoral letter of Grigory Khomyshyn, Bishop of Stanislaviv to the clergy of the Stanislaviv Eparchy Nacional or revealed faith or collapse or the path of creativity]. 1935. Stanyslaviv. 27 s. URL: https://homyshyn.te.ua/wp-content/uploads/2020/04/Pastyrskij_lyst_do_dukhovenstva_Stanylavivskoi_ieparkhii_Natsionalna_chy_obyavlena_vira_abo_rozval.pdf (Last accessed:09.08.2024) [in Ukrainian].
10. Pastyrskij lyst Hryhoriya Xomyshyna Epyskopa Stanyslavivskoho do duxovenstva i Virnyx Stanyslavivskoyi Eparxiyi pro hrozu duxovnoyi ruyiny [Pastoral letter of Grigory Khomyshyn, Bishop of Stanislaviv to the clergy and faithful of the Stanislaviv Diocese about the storm of spiritual ruin]. 1933. Stanyslaviv. 47 s. URL: https://homyshyn.te.ua/wp-content/uploads/2020/04/Pastyrskij_lyst_Pro_zahrozu_dukhovnoi_ruiny.pdf (Last accessed:09.08.2024) [in Ukrainian].
11. Tvorchya spadshhyna o. H. Xomyshyna [Creative legacy of Fr. G. Khomyshyn]. URL: <http://surl.li/thyemn> (Last accessed:09.08.2024) [in Ukrainian].
12. Ukrayinska problyema. Napysav dlya duxovnoyi i svitskoyi inteligenciyi ukrayinskoho narodu Hryhorij Xomyshyn Stanyslavivskij Epyskop [Ukrainian problem. Written for the spiritual and secular intelligentsia of the Ukrainian people by Hryhoriy Khomyshyn, Bishop of Stanislaviv]. Stanyslaviv. 1932. 190 s. URL: https://homyshyn.te.ua/wp-content/uploads/2020/04/Ukrayinska_problyema.pdf (Last accessed:09.08.2024) [in Ukrainian].
13. Xomyshyn H. Vidozva do Vsechesnogo duxovenstva Stanyslavivskoyi Eparxiyi o presi yak duzhe vazhnyj zbruyi nynishnoyi doby [An appeal to the venerable clergy of the Stanislaviv Diocese about the press as a very important weapon of the present age]. Stanyslaviv. 1931. 13 s. URL: https://homyshyn.te.ua/wp-content/uploads/2020/04/Vidozva_do_dukhovenstva_Stanylavivskoi_ieparkhii_o_presi_iak_duzhe_vazhnii_zbruyi_nynishnoi_doby.pdf (Last accessed:09.08.2024) [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 19.08.2024
The article was received 19 August 2024